ՀՏԴ 373

Մանկավարժություն

Կարինե ՊԱՊԻԿՅԱՆ
ՀՀ ԳԱԱ ԳԿՄԿ մանկավարժության ամբիոն, դոցենտ, մ.գ.թ.
E-mail: karinepapikyan61@mail.ru

Գևորգ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ
ՀՀ ՎՊՀ բնական գիտությունների ֆակուլտետ, «Մասնագիտական մանկավարժություն. ինֆորմատիկա մասնագիտության մագիստրատուրայի երկրորդ կուրսի ուսանող
E-mail: g-a-petrosyan@mail.ru:

ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՀ ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՄ

*Հոդվածում հիմնավորվում է ձեռնարկատիրության հիմունքների ուսուցման անհրաժեշտությունը հանրակրթական դպրոցում: Այն կարևոր նախապայման է կրթության արդիականացման և ժամանակակից պահանջներին համապատասխանեցնելու համար: 2017 թվականին ԿԳՄՍ նախարարության և «Հայաստանի պատանեկան նվաճումներ» հասարակական կազմակերպության միջև կնքվեց հուշագիր, ըստ որի՝ ՀՀ հանրակրթական դպրոցների 2-7-րդ դասարաններում՝ **Տեխնոլոգիա** առարկայի տիրույթում, որպես ինտեգրվող բաղադրիչ ներդրվեց ձեռնարկատիրական կրթությունը: Վերապատրաստվեցին բոլոր ուսուցիչները, ստեղծվեցին ուսուցչի ձեռնարկներ բոլոր դասարանների համար: 2021 թվականին ՀՀ ԿԳՄՍ նախարարությունը հաստատեց «Հանրակրթության պետական չափորոշիչ» նորմատիվ փաստաթուղթը, որն այժմ փորձարկվում է Տավուշի մարզի բոլոր դպրոցներում: Փաստաթղթով ոչ միայն*

արժևորվում և կարևորվում է բիզնես կրթությունը, այլև հանրակրթության երեք աստիճաններում էլ այն ներկայացվում է չափորոշչային պահանջ-վերջնարդյունքների տեսքով, և այն ինտեգրվող բաղադրիչի մակարդակից բարձրացվեց ու դարձավ առարկայի բովանդակային բաժիններից մեկը: Ավելին, խրախուսվում են նաև համապատասխան բովանդակությամբ խմբակները, որոնց համար ուսուցիչներին առաջարկվում է կազմել համապատասխան ծրագրեր, որոնք կհամապա-տասխանեն սովորողների հետաքրքրություններին, պահանջներին, ինչպես նաև հաշվի կառնվեն ուսուցչի, դպրոցի, համայնքի հնարավորությունները: Այս ամենի նպատակը սովորողներին ավելի մրցունակ, նախաձեռնող, ստեղծարար, ճկուն դարձնելն է: Սա ժամանակի հրամայականն ու պահանջն է:

Բանալի բառեր՝ ձեռնարկատիրական կրթություն, ինտեգրվող բաղադրիչ, չափորոշիչ, պահանջ-վերջնարդյունք, մրցունակ, խմբակ, բարեփոխումներ:

К. Папикян, Г. Петросян

НЕОБХОДИМОСТЬ ОБУЧЕНЯ ОСНОВАМ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ РА

В статье обосновывается необходимость обучения основам предпринимательства в общеобразовательных школах. Это важная предпосылка модернизации образования и его адаптации к современным требованиям. В 2017 году по сообщению Министерства образования и культуры и общественной организации «Молодежные достижения Армении» был подписан меморандум, в соответствии с которым предпринимательское образование внедрялось как интегрированный компонент в области технологий в государственных школах РА во 2-7 классах. Все учителя прошли обучение, для всех классов созданы методические пособия. В 2021 году Министерство образования и культуры РА утвердило нормативный документ «Государственный стандарт народного образования», который сейчас проходит апробацию во всех школах Тавушской области. Документ не только ценит и делает акцент на бизнес-образовании, но и на всех трех уровнях общего образования,

представлен в виде типовых требований-результатов, поднят с уровня интегрированного компонента и стал одним из содержательных разделов предмета. Кроме того, поощряются группы с соответствующим содержанием, для которых учителям предлагается подготовить соответствующие программы, которые будут отвечать интересам и требованиям учащихся, а также учитывать возможности учителя, школы и сообщества. Цель всего этого – сделать учащихся более конкурентоспособными, инициативными, творческими, гибкими. Это веление и требование времени.

Ключевые слова:. *предпринимательское образование, интегративный компонент, стандарт, спрос-результат, конкурентоспособность, группа, реформы.*

K.Papikyan, G. Petrosyan

TEACHING FUNDAMENTALS OF ENTREPRENEURSHIP THE NECESSITY IN RA PUBLIC SCHOOLS

The article justifies the necessity of teaching the basics of entrepreneurship in public schools.

It is an important prerequisite for modernizing education and adapting it to modern requirements. In 2017, according to the Ministry of Education and Culture, and the Youth Achievements of Armenia NGO, a memorandum was signed, according to which entrepreneurial education was introduced as an integrated component in the field of Technology in RA public schools in grades 2-7.

All teachers were trained, teacher manuals were created for all classes. In 2021, the RA Ministry of Education and Culture approved the normative document "State standard of public education", which is now being tested in all schools of Tavush region. The document not only values and emphasizes business education, but also in all three levels of general education, it is presented in the form of standard requirements-outcomes, and it was raised from the level of an integrated component and became one of the content sections of the subject. Moreover, groups with appropriate content are also encouraged, for which teachers are suggested to prepare appropriate programs that will meet the interests and requirements of students, as well as taking into account the capabilities of the teacher, school, and community. The purpose of all this is to make learners more competitive, proactive, creative, flexible. This is the imperative and demand of the time.

Key words: *entrepreneurial education, integrative component, standard, demand-result, competitive, group, reforms.*

21-րդ դարի տնտեսության ձևավորման համար կարևոր նախապայման է կրթության համակարգի արդիականացումը և դրա համապատասխանեցումը ժամանակակից պահանջներին: Հայաստանի Հանրապետությունում կրթության համակարգի մրցունակության ապահովումը պետական կարևորագույն խնդիր է, և դրան են նպատակաուղղված վերջին տարիներին մեր կառավարության բոլոր բարեփոխումներն ու ներդրումները:

Հանրակրթական դպրոցը սոցիալական ինստիտուտ է, որտեղ ձևավորվում է ազգի ապագան, և որտեղ դրվում են ազգային տնտեսության հիմքերը: Աշխարհում հանրակրթության արդիականացումը տեղի է ունենում գիտական, տեխնոլոգիական հեղափոխությունների, համաշխարհայնացման ազդեցությամբ: Կրթության որակի, մրցունակ և ակտիվ քաղաքացու պատրաստումը կարևորվում է բոլոր երկրներում: Կրթությունն այսօր պետք է ոչ միայն արտացոլի տնտեսության, սոցիալական հարաբերությունների զարգացման ներկա փուլը, այլև համապատասխանի 21-րդ դարի գիտատեխնիկական զարգացման հեռանկարներին:

Ժամանակակից սոցիալ-տնտեսական պայմաններում մրցունակ սովորողների ձևավորման համար կարևոր է դառնում ձեռնարկատիրական գործունեության մասին գիտելիքների ձևավորումը: Այսօր մեր երկրին ու աշխարհին միայն սպառողներ պետք չեն, այսօր մեզ պետք են այնպիսի անհատներ, ովքեր ստեղծարար են, նախաձեռնող, մրցունակ, ովքեր ժամանակին համահունչ մտածողություն կունենան .... Իսկ նրանց մտածողությունն անհրաժեշտ է զարգացնել դեռևս տարրական դպրոցից: Սա ժամանակի պահանջն ու հրամայականն է և պատասխան է 21-րդ դարի մարտահրավերներին: Եթե մենք ուզում ենք որակյալ հանրակրթության համակարգ ունենալ, ապա այնպիսի կրթություն ենք ապահովելու սովորողների համար, որ նրանք կարողանան հաջողությամբ հաղթահարել բազմաթիվ մարտահրավերներ:

Ներկայիս հանրակրթական դպրոցի առջև ծառացած խնդիրները պետք է ներառեն ոչ միայն կրթության գործող բովանդակության բարելավումը, այլև մրցունակ անձի ձևավորումը, նրանց նախապատրաստումը կյանքին, բարդ և անորոշ պայմաններում արագ փոփոխվող հասարակությանը: Դպրոցական վերջնարդյունքները, ծրագրերը իրական կյանքին պետք է առնչվեն: Արտասահմանյան դպրոցների փորձի ուսումնասիրությունը ցույց

է տվել, որ այնտեղ դեռևս 1950-ական թվականներից մշակվել են ձեռներեցության մոտեցումներ, և ուշադրության կենտրոնում է գործարարության, ձեռնարկատիրական մտածողություն ունեցող անձի ձևավորումը (Ֆրանսիա, Մեծ Բրիտանիա, Ճապոնիա, ԱՄՆ…)/: Այդ երկրներում դեռևս տարրական դպրոցից է կարևորվում ձեռնարկատիրական կրթության տարրերի ուսուցումը, որի հիմքի վրա էլ արդեն միջին և ավագ և դպրոցներում սովորողները ծանոթանում են տնտեսագիտության հիմունքներին, աշխատաշուկայում պահանջարկ վայելող մասնագիտություններին:

Հայաստանում ձեռնարկատիրական կրթության զարգացման անհրաժեշտությունը հիմնավորված է ՀՀ 2014-2025 թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրով, ՀՀ կառավարության 2014 թվականի նոյեմբերի 13-ի նիստի N 47 արձանագրային որոշման հավելվածի ՀՀ ֆինանսական կրթության ազգային ռազմավարությամբ:

ՀՀ կրթության համակարգում այդ գործընթացը փուլային էր, և հանրակրթության համակարգում ձեռնարկատիրական կրթություն ներդնելու մեկնարկը տրվեց 2017 թվականի ապրիլի 18-ն, երբ «Հայաստանի պատանեկան նվաճումներ» կազմակերպությունը պարտավորվեց աջակցել ձեռնարկատիրական կրթության հայեցակարգի մշակմանը՝ ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունը և «Հայաստանի պատանեկան նվաճումներ» կազմակերպությունը համագործակցության հուշագիր ստորագրեցին ՀՀ հանրակրթական դպրոցներում ձեռնարկատիրական կրթության ներդրման և զարգացման վերաբերյալ: Անկախ Հայաստանի կրթական համակարգի ձևավորման առաջին իսկ օրերից վերոնշյալ կազմակերպությունը կրթության համակարգի կայացման գործում երկար տարիների արդյունավետ համագործակցության փորձ ու գործուն դերակատարում արդեն ուներ: «Հայաստանի պատանեկան նվաճումներ» կազմակերպությունն առաջիններից մեկն էր, որ սկսեց տնտեսագիտության նոր համակարգի աստիճանական ներմուծումը կրթության ոլորտ և ինքնուրույն ձևավորեց սեփական համակարգը, որը ներկայումս ներառում է հարյուրավոր դպրոցներ և ընդգրկում հազարից ավելի ուսուցիչներ [1]:

ՀՀ վարչապետի հանձնարարականով ձևավորվեց թիմ, մշակվեց ֆինանսական կրթության ընդհանուր հայեցակարգ, մշակվեց նաև ձեռնարկատիրական կրթության ամբողջական փաթեթ: Ակնկալվում էր, որ արդյունքում բիզնես մտածողություն և սոցիալական պատասխանատվություն կրող սովորողներ կունենանք:

Համաձայն հուշագրի՝ կողմերը համաձայնել են հետևյալի շուրջ՝ հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում ներդնել

Ձեռնարկատիրական կրթություն՝ 4 տարի տևողությամբ. (ներդրման սկիզբը՝ սեպտեմբեր, 2017, ավարտը՝ սեպտեմբեր, 2020)՝ «տարրական դպրոցի 2-4 դասարաններում՝ որպես ինտեգրվող բաղադրիչ «Տեխնոլոգիա» կամ այլ առարկայի մեջ, հիմնական դպրոցի 5-7 դասարաններում՝ որպես ինտեգրվող բաղադրիչ «Տեխնոլոգիա» կամ այլ առարկայի մեջ, ավագ դպրոցի 10-րդ դասարանում՝ որպես տեսական, 11-րդ դասարանում՝ որպես գործնական բաղադրիչներ: Ինտեգրվող և հիմնական նյութը փոխլրացնում են միմյանց՝ կազմելով ամբողջական միավոր, առանց ձախողելու դասի նպատակը [2, էջ 9]:

ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունն իր իրավասությունների սահմաններում պարտավորվեց մշակել և ՀՀ կառավարության հաստատմանը ներկայացնել ձեռնարկատիրական կրթության հայեցակարգը, մշակել և հաստատել ձեռնարկատիրական կրթության առարկայական չափորոշիչներն ու ծրագրերը, երաշխավորել Ձեռնարկատիրական կրթության ներդմանն աջակցող ուսումնական նյութերը և ձեռնարկները, օժանդակել «Հայաստանի պատանեկան նվաճումներ» կազմակերպությանը՝ ուսուցիչների հավաքագրման և վերապատրաստման կենտրոնների ընտրելու հարցում: «Հայաստանի պատանեկան նվաճումներ» կազմակերպությունն էլ իր հերթին պարտավորվեց աջակցել ձեռնարկատիրական կրթության հայեցակարգի մշակմանը, մշակել ձեռնարկատիրական կրթության ներդմանն աջակցող ուսումնական նյութեր, ձեռնարկներ, աջակցել «Ձեռնարկատիրական կրթությունը տեխնոլոգիայում» ինտեգրվող բաղադրիչի լրամշակված չափորոշիչների ու ծրագրերի մշակմանը [2, էջ 10]:

Ծրագիրը հաջողությամբ իրականացվեց, 2017-2020 թվականների ընթացքում վերապատրաստվեցին ՀՀ-ի հանրակրթական բոլոր դպրոցների 2-7-րդ դասարաններում «Տեխնոլոգիա» առարկա դասավանդող ուսուցիչները: Ստեղծվեցին վերոնշյալ բոլոր անհրաժեշտ ռեսուրսները՝ ուսուցչի ձեռնարկներ, էլեկտրոնային ռեսուրսներ, որոնց օգնությամբ նաև ուսուցիչների վստահության ու ջանքերի շնորհիվ ծրագիրը հաջողվեց:

Հայաստանի Հանրապետությունում այս հիմնախնդրի լուծման համար հանրակրթության ներուժն օգտագործելու արդյունավետությունը հաստատվեց «Հանրակրթության պետական չափորոշիչ» փաստաթղթում (ՀՀ կառավարության որոշում, 4.02.2021թ. N136Ն): Այդ ամփոփ փաստաթղթում կրթությունը դիտարկվում է որպես կրթության առջև ծառացած հիմնախնդիրների լուծման և տեսլականի ձգտման միջոց, վերլուծական և համակարգային մտածողության, նախաձեռնողականության և պատասխանատվության, որոշումներ կայացնելու հմտությունների

ձևավորման միջոց, որոնք անհրաժեշտ են ժամանակակից աշխարհում, և որոնք հարկ է ձևավորել դեռևս հանրակրթական դպրոցից: Եթե 2017-2020 թվականներին «Ձեռնարկատիրական կրթություն» բաղադրիչը ներդրվեց **Տեխնոլոգիա** առարկայի տիրույթում որպես ինտեգրված բաղադրիչ, այժմ արդեն նոր չափորոշչով և լրամշակված առարկայական ծրագրերով «Ձեռնարկատիրություն» բաղադրիչն այլևս ինտեգրված բաղադրիչ չէ, այն իր հաստատուն տեղն է գրավել «Տեխնոլոգիա» առարկայի բովանդակային տիրույթում արդեն որպես պարտադիր կառուցատարր, որպես հինգ հիմնական գաղափարներից մեկը [3]:

Նոր ՀՊՉ-ն որդեգրել է վերջնարդյունքների ավելի համակարգված մոտեցում՝ ութ կոմպետենցիաների տեսքով: Վերջիններս նույնական են Եվրոպական հանձնաժողովի ցկյանս ուսումնառության կոմպետենցիաների հետ, ինչը հեշտացնում է կրթական բարեփոխումներով սկսված համապատասխանեցումները եվրոպական կրթական միջավայրին: ՀՊՉ-ում ներկայացված են այդ ութ կոմպետենցիաները, որոնցից մեկը տնտեսական կոմպետենցիան է, և որի արդյունքում «աշակերտները համարժեք վերլուծում և գնահատում են մասնավոր ձեռնարկատիրության, ժողովրդական տնտեսության և համաշխարհային տնտեսական մակարդակներում տեղի ունեցող տնտեսական գործընթացները և պետության դերը տնտեսության մեջ, ինչպես նաև այդ գործընթացներում ճանաչում, գնահատում և արժևորում են կնոջ և տղամարդու ունեցած դերը: Նրանք հասկանում են հասարակության, տնտեսության և քաղաքականության միջև եղած փոխազդեցությունները» [4]:

ՀՊՉ-ում հստակ սահմանված են տարրական, հիմնական և միջնակարգ ծրագրերի շրջանավարտների ուսումնառության ակնկալվող վերջնարդյունքները, և երեք ծրագիրն էլ միտված է ներկայացված վերջնարդյունքների ապահովմանը: Այսպես, օրինակ, տարրական դպրոցում սովորողը, ի թիվս մյուս վերջնարդյունքների (դրանք 35-ն են), սովորողը պետք է՝

«19) կատարի պարզ ֆինանսական գործողություններ՝ վերլուծելով իրավիճակը և հաշվի առնելով գումարը, ժամանակը և այլ ռեսուրսներն ու դրանք խնայելու, անվտանգ օգտագործելու կարևորությունը.

20) ճանաչի և բերի ձեռնարկատիրական գործունեության օրինակներ.

35) կարևորի աշխատանքը, ճանաչի տարբեր մասնագիտություններ և զբաղմունքներ, ըստ մասնագիտության աշխատանքային գործիքները և գործառույթները»:

Հիմնական դպրոցում 51 պահանջ-վերջնարդյունքներից է՝

«20) վերլուծելով ֆինանսական տեղեկությունը՝ կարողանա համեմատել ֆինանսական ծառայություններ և կազմակերպություններ։ Ճանաչի ֆինանսական ոլորտում քաղաքացու իրավունքներն ու պարտականությունները.

21) տարբերի ձեռնարկատիրական գործունեության տեսակները և իրականացման ձևերը, նկարագրի կորպորատիվ սոցիալական պատասխանատվությունը և սկզբունքների կիրառման անհրաժեշտությունը բիզնես գործունեության մեջ.

51) կարողանա բացահայտել և զարգացնել իր հետաքրքրություններն ու նախասիրությունները և կատարել նախնական ինքնորոշում՝ հիմնվելով մասնագիտական կրթության հնարավորությունների վրա» [4]:

Միջնակարգ ծրագրի շրջանավարտի ուսումնառության 46 վերջնարդյունքների թվում կարևորվում են հետևյալ վերջնարդյունքները՝

«19) ներկայացնի՝ ինչպես է գործում ֆինանսական համակարգը, գնահատի տարբեր ֆինանսական ծառայությունների հնարավորությունները և ռիսկերը, կայացնի կարճաժամկետ և երկարաժամկետ արդյունավետ, պատասխանատու և անվտանգ ֆինանսական որոշումներ.

20) թվարկի բիզնես և աշխատանքային էթիկայի հիմնական նորմերը, բացատրի դրանց պահպանման անհրաժեշտությունը հաջողված ձեռնարկատիրական գործունեություն ծավալելու համար.

22) վերլուծի տնտեսության կառուցվածքի և զարգացման վրա ազդող հիմնական գործոնները.

33) կիրառի իր կրթական և աշխատանքային հնարավորությունները ինքնուրույն գործունեություն ծավալելու համար, ուսումնասիրի և գնահատի իր՝ տարբեր մասնագիտությունների համար անհրաժեշտ գիտելիքներն ու կարողունակությունները, պատճառաբանված ընտրություն կատարի.

46) ունենա մասնագիտական կողմնորոշում՝ հիմնված աշխատաշուկայի պահանջարկի և ինքնաճանաչման վրա, և ներկայացնի իր նախընտրած մասնագիտությունը» [4]:

Սրանք պահանջներ են՝ վերջնարդյունքների տեսքով, որոնք վերաբերում են բոլոր առարկաներին:

Նոր փաստաթղթի հիմքում այդ կարևոր պահանջն է՝ յուրաքանչյուր սովորող հիմնարար պատկերացում ունենա ազատ ձեռնարկատիրության համակարգի, ինչպես նաև գործնական ձեռնարկատիրական հմտությունների մասին, սովորի բիզնեսի և անձնական ֆինանսական հաշվառման կանոնները: Հենց հանրակրթական դպրոցում սովորողներին պետք է նախապատրաստենք նրան, որ հետագայում նրանք դառնան ոչ

միայն ձեռնարկությունների աշխատակիցներ, այլև կարողանան մրցակցել աշխատաշուկայում, հաջողակ ներդրողներ և ձեռներեցներ դառնալու կարողունակություններ ունենան և ձեռնարկատիրական մտածողություն ունեցող անհատականություններ դառնան: Իսկ այն ձեռնարկատիրական որակները, որ ձևավորում ենք՝ ճկունություն, վճռականություն, վերլուծելու և ռիսկի դիմելու կարողություն, հնարավորություն կտան սովորողներին ավելի դիմացկուն ու մրցունակ լինել, դիմակայել ժամանակի մարտահրավերներին:

Գրականություն

1. https://www.armenpress.am/arm/news/887164/hayastanyan-dprocnerum-kmtcvi-dzernarkatirakan-krtutyun.htm 01.03.2023թ., ժ. 23:10
2. Ձեռնարկատիրական կրթություն դասընթացի արդյունավետության գնահատում և սոցիալական ձեռնարկատիրություն առարկայի ներդրման հնարավորությունների ուսումնասիրություն, Հայաստանի ՓՄՁ ոլորտի արդյունավետ զարգացման նոր ռազմավարություն, Երևան, 2019թ.:
3. 26974fa49b53599082edfb486f62af22.pdf, 21.02.2023թ., ժ. 22:20
4. https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=149788, 06.03.2023թ., ժ. 13:49

Նյութը ներկայացվել է 12.05.2023,
գրախոսման է ուղարկվել 19.06.2023,
տպագրության ընդունվել 22.06.2023:
Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել խմբագրական խորհրդի անդամ, հ.գ.թ. Վ.Բ.Յարամիշյանը